

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Een schat van een kind

Foolen, Ad

Citation

Foolen, A. (2016). Een schat van een kind. In *Aries netwerk: een constructicon* (pp. 79-83). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3213677>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3213677>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

25. Een schat van een kind

Ad Foolen, Radboud Universiteit Nijmegen

Toen het fusietijdschrift¹ *Nederlandse Taalkunde* in 2005 de afsluiting van de tiende jaargang vierde met een *state of the art*-dubbelnummer, was er binnen de redactie weinig discussie over de vraag wie we voor een bijdrage over Constructiegrammatica en ‘usage based’ taalkunde zouden vragen. Het nog steeds aan te bevelen en voor onderwijsdoeleinden uitermate geschikte overzichtsartikel dankt z’n kwaliteit aan een gelukkige balans tussen descriptie en theorie, kenmerkend voor veel ander werk van Arie Verhagen. Een van de besproken voorbeelden in dat artikel is de *schat-van-een-kind*-constructie (p. 202-204), een vaste waarde in 20^e-eeuwse Nederlandse spraakkunsten, van Den Hertog (1903), via De Vooy (1947) tot de ANS (Haeseryn et al. 1997). Ook in onderzoek naar de detailstructuur van naamwoordsgroepen (bijvoorbeeld Pekelder 1993) is de constructie regelmatig nader bekeken op vragen als de paradigmatische invulmogelijkheden van de verschillende *slots*, de optionele uitbreidingsmogelijkheden met voor- en nabepalingen bij de twee naamwoorden, en de bijzondere betekenis van de constructie (‘het subjectieve, emotionele karakter van de betekenis van het geheel’, Verhagen 2005: 203). De naam van de constructie is gevestigd door Paardekooper, die in 1956 *Een schat van een kind* als titel voor zijn beknopte maar informatiedichte artikel koos.² De naam is in het register van de ANS te vinden onder *van*, ‘in het type *een schat van een kind*’ en daarmee ‘erkend’. Pekelder (1993: 50) geeft de voorkeur aan de benaming ‘metaforische binominale NP’, afgekort als MBNP, met verwijzing naar De Vooy (1947: 307), die benadrukt dat ‘de verbinding tussen de

substantieven een vergelijking uitdrukt: *een boom van een kerel* = een kerel als een boom', zie ook de ANS (1997: 854).

De definiërende vorm- en betekenissenmerken van de constructie zijn behoorlijk goed in kaart gebracht, die hoef ik hier niet te herhalen. Wel blijft in overzichten vaak onvermeld, ook in het overzichtsartikel van Verhagen, dat de constructie zich ook prosodisch van 'normale' binominale NPs onderscheidt. In de neutrale uitspraakvariant heeft *een kneus van een jager* (NRC, 15 juli 2016) het primaire accent op de eerste N, terwijl dat bij *een hoed van een jager* afhankelijk van de context op N1 of N2 kan liggen (zie Pekelder 1993: 151). Het enige wat ik hier binnen de gestelde lengtebeperking verder kan doen, is enkele suggesties geven voor mogelijk toekomstig onderzoek naar deze intrigerende constructie.

De constructie is zeker interessant voor onderzoekers die graag de stilistische bril opzetten. Het is me meer dan eens bij auteurs opgevallen dat als een auteur de constructie eenmaal 'te pakken heeft', dat die dan *geprimed* blijft hangen. Abdelkader Benali (2002) heeft het in *De langverwachte* op pagina 79 over 'een masker van een vent', twee bladzijden later over 'een lilliputter van een agent', vijf bladzijden verderop over 'een beer van een vent' en op pagina 139 komen we ook nog 'een octopus van een man' tegen. In *Engelenplaque* van A.F.Th. van der Heijden uit 2003 lezen we op pagina 290 over 'een ongelooflijk vieze, bleke vaatdoek van een zanger', op pagina 299 figureert 'een ouderwets, vermoeiend glanzend bakbeest van een televisietoestel', op pagina 320 'een bazooka van een camera' en op pagina 348 'een parel van een hooggelegen stadje'. En ondanks het infrequente gebruik in het Duits, ontmoeten we bij Eva Menasse (2013) in *Quasikristalle* na een *Arsch von Biologielehrer* (pagina 275) een paar bladzijden verderop (p. 279) een *Ökonazi von Stiefmutter*.

Een schat van een kind

Ook is er nog behoefte aan diachroon onderzoek. De Vooyo merkt op dat men '[z]ulke verbindingen reeds in het Mnl. aantreft' (1947: 307), en Leys (1997) schetst een diachrone lijn die loopt van het Latijn (*monstrum mulieris* 'een monster van een vrouw'), via de Romaanse naar de Germaanse talen. Voor wat de moderne Europese talen betreft, is mijn indruk (zie Foolen 2004) dat de constructie het meest productief is in het Nederlands, met het Engels als goede tweede, terwijl het Duits en de Romaanse talen er beperkt gebruik van maken, maar uitvoerig corpusonderzoek zou nodig zijn om deze indruk kwantitatief te steunen.

Juist een gebruiksgebaseerde taalkunde wil weten wie de constructie echt kent en gebruikt, uitgesplitst naar regio, leeftijd en genre. Voor de oudere generatie heeft zeker het lied *Twee motten* van Tom Manders (uit hetzelfde jaar als Paardekoopers artikel) tot *entrenchment* (zowel in het enkel- als het meervoud) van de constructie bijgedragen: 'Ik noem haar Charlotte, En hem noem ik Bas, Die dotten van motten, In m'n ouwe jas ...Hij vreet mijn hele jas kapot, alleen voor haar die dot van een mot.' En Koning Willem-Alexander heeft voor zijn generatiegenoten een soortgelijke rol gespeeld toen hij prinses Amalia (geboren 7 december 2003) aan het volk presenteerde met de woorden 'Het is een wolk van een baby'.

Daar staat de opmerking van Walter Haeseryn tegenover 'dat het voor de nieuwe generatie studenten een archaïsche constructie is die ze zeggen nooit zelf te gebruiken' (in een vergadering van de ANS-redactie die de derde druk voorbereidt, mei 2016).

Het zou toch wel heel jammer zijn als deze intrigerende constructie in onbruik raakt. Laat ik daarom mijn gebruikssteentje bijdragen en zeggen dat Arie *een kanjer van een taalkundige* is, die mij door de jaren heen met zijn werk en hartelijke collegialiteit geïnspireerd heeft.

Noten

1. Arie Verhagen was zowel redactielid van *Forum der Letteren*, een van de drie ‘moedertijdschriften’ (de andere waren *De nieuwe taalgids* en *Spektator*) als van de eerste redactie van *Nederlandse Taalkunde*.
2. Het is niet uit te sluiten dat hij dit voorbeeld koos als eerbetoon aan Den Hertog, die zijn opsomming van voorbeelden hiermee begon (gevolgd door *een reus van een kerel, een dot van een hoedje, scheepstouwen van zenuwen, kalfsbiefstukken van handen en wolbalen van benen*; Den Hertog 1903, deel I: 88).

Referenties

- Foolen, Ad (2004). Expressive binominal NPs in Germanic and Romance languages. In: G. Radden & K. Panther (red.), *Studies in linguistic motivation*. Berlijn: Mouton de Gruyter, 75-100.
- Haeseryn, Walter, Kirsten Romijn, Guido Geerts, Jaap De Rooij & Maarten Cornelis Van den Toorn (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst, 2e, geheel herz. dr.* Groningen, Deurne: Martinus-Nijhoff, Wolters-Plantijn.
- Den Hertog, C. H. (1903). *Nederlandsche Spraakkunst. Handleiding ten dienste van aanstaande (taal)onderwijzers*. Tweede druk. Amsterdam: W. Versluys.
- Leys, Odo (1997). ‘Ein Engel von (einer) Frau’. Emotionalität als konstruktionale Bedeutung. *Leuvense Bijdragen* 86, 27-52.
- Pekelder, Jan (1993). *Conventies en functies. Aspecten van binominale woordgroepen in het hedendaagse Nederlands*. Louvain-la-Neuve: Peeters.
- Verhagen, Arie (2005). Constructiegrammatica en ‘usage based’ taalkunde. *Nederlandse Taalkunde* 10, 197-222.

Een schat van een kind

Vooys, C.G.N. de (1947). *Nederlandse Spraakkunst*. 2^e druk.
Groningen: Wolters.